

TEOLOGIJA KOJA (NE) VODI SPASENJU

Čovjek je od samih svojih početaka bio iskušavan s obzirom na spasenjsku moć znanja, te je naposljetku pred tim izazovom i pokleknuo kada je glorificirao i apsolutizirao znanje do te mjere da je u ime znanja odbacio ili zanemario potrebu i vrijednost ljubavi. No naglašavanje znanja kao isključivog vrela spasenja je kao posljedicu imalo i jedan drugi problem, a taj je bio podcjenjivanje djela kao značajne sastavnice u samom procesu spasenja. Tako je čovjek napravio otklon od ispravnoga djelovanja, u ime stjecanja znanja i povjerenja u njegovu čarobnu moć.

Ovaj iskonski scenarij ponavljao se više puta tijekom povijesti, pa je tako bilo i u ranome kršćanstvu, kada su u 2. i 3. stoljeću gnostici prenaglasili potrebu i ulogu znanje do mjere da su znanje proglasili isključivim čimbenikom spasenja, odbacivši potrebu ljudske slobode, ćudoređa i dobrih djela. Štoviše, da bi dodatno mistificirali vlastite teze, isticali su da postoji posebno tajno znanje koje ima takvu spasenjsku moć. Naravno, sebi su pripisivali dar takvoga znanja i držali su, navodno, ključ pristupa tajnim odajama u kojima se ono čuvalo, o čemu je bilo više govora u prethodnom uvodniku CuS-a (Bodrožić, I. (2022). Teologija koja (ne) vodi ljubavi. *Crkva u svijetu*, 57 (3), 314-311. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/281804>). S vremenom je došlo do reakcije na takve interpretacije spasenja kroz prizmu znanja, pa je onda klatno otišlo na suprotnu stranu, pri čemu su određeni krugovi počeli isticati djela kao ključ po kojem se ljudi spašavaju.

PELAGIJANIZAM

Jedan od tih koji su držali da se čovjek spašava po vlastitim djelima bio je i britanski monah Pelagije, koji je s takvim tezama došao u Rim, a poslije će stjecajem okolnosti stići sve do Palestine. Jedna od temeljnih Pelagijevih zabluda bila je da je ljudskoj volji pripisivao veliku moć do mjere da su pelagijanci držali kako je dostatna za spasenje. Točnije, bili su uvjerenja da se spašava onaj tko to želi svojim snagama i odlukom bez potrebe Božjeg spasenjskog zahvata. Pelagijanska teologija koja je bila usmjerena k opravdavanju pelagijanske prakse u biti je previđala Božje djelovanje i posvećenu zauzetost za čovjeka, a naglasak premještala na isticanje ljudskih zasluga. To je dovodilo u pitanje i odnos prema slabima – onima koji su se teško oslobađali grijeha, mana i štetnih slabosti, a do elitističkog poimanja vjere, u kojoj su se prepoznavali i kojom su se ponosili samo oni jaki i savršeni. Upravo zbog toga je sveti Augustin bio toliko gorljiv i zauzet u borbi protiv pelagijanskih stavova koji su se na prvi pogled činili sukladnima kršćanskoj vjeri i

vjerodostojnom životu vjere, a u svojoj biti nisu bili drugo doli potkopavanje kršćanskoga nauka jer su dovodili u pitanje Božje spasenjske naume. Naime, oni su spasenje pretvorili u čisto ljudsku aktivnost koja ovisi o čvrstoći volje i vještini izvanjskih djela, a da uopće nisu doživljavali Božju blizinu i njegovu aktivnost u povijesti spasenja. Točnije, samoga Sina Božjega držali su tek dobrim primjerom za vjernike, a ne istinskim spasiteljem o čijem daru života je ovisilo spasenje ljudskoga roda.

Crkva će više puta biti prisiljena pojašnjavati autentični nauk i svoju vjeru protiv krivih stavova pelagijanaca, ističući kako se čovjek ne spašava vlastitim djelima ni vlastitim naporima, već milošću Gospodina čija inicijativa i djelovanje prethodi ljudskomu. Dovoljno je sjetiti se velikih crkvenih otaca poput svetog Augustina, Ivana Zlatoustog, Bazilija Velikog i tolikih drugih koji su poučavali da se vjernik spašava po Kristovim zaslugama, što opet ne znači da on ne očekuje i ljudsku suradnju u spasenju. Osim toga, nauk koji je Crkva opetovano proglašavala na svojim saborima uvijek je potvrđivao one temeljne istine o Bogu i njegovoj nenadmašnoj ljubavi prema čovjeku koju on svojim djelima ne može zaslužiti, ali niti zlim djelima odbiti do te mjere da bi Bog prestao ljubiti čovjeka. Njegova besplatna i nezaslužena ljubav dar je koji od čovjeka iziskuje zahvalnost, a ne oholu samohvalu i preuzetno samopouzdanje u svoje snage. Crkva, stoga, ne samo da nikada nije dovodila u pitanje istinu o Božjoj ljubavi i dobroti, već je poticala vjernike da njome oblikuju vlastiti život, kako stavove i uvjerenja, tako i svakodnevno djelovanje.

NOVI PELAGIJANIZAM

Da pelagijanizam nikada nije sasvim nestao iz svijesti mnogih vjernika, pa onda i teologa, potvrđuje i suvremeni svijet. Pelagijanski stavovi prisutni su u mentalitetu suvremenoga čovjeka, pa su čak i mnogi vjernici i na nesvjestan način njima zahvaćeni. O tome će progovoriti i papa Franjo u svojoj apostolskoj pobudnici *Gaudete et exsultate - Radujte se i kličite*, pobudnici o pozivu na svetost u suvremenom svijetu. On će se dotaknuti ovoga problema govoreći da je staro krivovjerje pelagijanizma i danas prisutno u ponašanju mnogih kršćana. Razlog za to vidi u oholosti i nesposobnosti pojedinca da prizna svoja ograničenja pred Bogom, te će reći da „nedostatak iskrenog i zahtjevnog priznanja, u molitvi, vlastitih ograničenja je upravo ono što sprječava milost da djeluje u nama, jer nam ne ostavlja prostora da se izazove ono moguće dobro koje se pretvara u iskreni i stvarni put rasta. Milost, upravo jer pretpostavlja narav, ne pretvara nas u trenu u superljude. Pomišljati na to značilo bi pouzdavati se previše u same sebe. U tom slučaju, iza

pravovjerja, naši stavovi mogu ne odgovarati onome što tvrdimo o nužnosti milosti, te u stvarnosti završimo da se vrlo malo pouzdajemo u nju. Doista, ako ne prepoznamo našu stvarnost kao konkretnu i ograničenu, nećemo moći vidjeti niti konkretne i moguće korake koje Gospodin od nas zahtijeva u svakom trenutku, nakon što nas je privukao i učinio prikladnima svojim darom. Milost djeluje povijesno i, redovito, nas obuhvaća i obuzima postupno. Stoga, ako odbijamo ovaj povijesni i postupni način, u stvarnosti možemo doći do toga da je zaniječemo i blokiramo, premda je riječima uzvisujemo“ (*Gaudete et exsultate* 50)

Papa će potom sustavno izložiti svu problematiku pelagijanskih stavova, te će spočitnuti da su se mnogi kršćani stavili na put udaljen od Božjega, na kojemu su uvjerenja da se može doći do opravdanja vlastitim snagama. To je put obožavanja ljudske volje i vlastitih sposobnosti, što se pretvara u egocentrično zadovoljstvo samim sobom i elitizmom lišenim ljubavi. To se potom manifestira na različite načine, kao što su opsesija zakonom, uživanje u društvenim i političkim dostignućima, u hvastanju brigom za liturgiju, za nauk i prestiž Crkve, ispraznu slavu u praktičnim stvarima i samodokazivanju, pri čemu kršćani troše mnogo snage, umjesto da se dadnu voditi Duhom Svetim na putu ljubavi kako bi svjedočili i saopćavali ljepotu i radost Evanđelja te privlačili one udaljene u zajedništvo s Kristom (usp. *Gaudete et exsultate* 57).

PELAGIJANIZAM U TEOLOGJI

Jednako kako je bilo u svakodnevnom životu, problem se odražavao i na teologiju. U ranom kršćanstvu uz teologe intelektualce – gnostike koji nisu dopirali do običnoga čovjeka ni dijelili njegove brige, bilo je i onih drugih koji su prakticirali teologiju i kršćanski život kao ljudsku vještinu uvjereni da je moguće doći do spasenja svojim snagama bez pomoći Božje. Tako su teologiju pretvorili u ljudsku aktivnost, umjesto da su je doživjeli kao dar spoznanja koji izvire iz Božje misli po njegovu vječnom Logosu koji je došao među ljude. Time se i obzor spasenja premjestio s prihvaćanja Boga spasi- teljem i izvorom milosti na ljudsku moć i djela po kojima se, navodno, čovjek spašava samostalno, bez Božje moći i pomoći. Sukladno takvom poimanju spasenje je isključivo antropološko pitanje koje nema ništa s teološkom vizijom ni Boga ni čovjeka. Spasenje je više posao koji se treba odraditi, nakon čega nužno slijedi zaslužena isplata računa. U takvom sustavu teologija ne bi bila disciplina koja zagovara zajedništvo s Bogom i potiče čovjeka da se usmjerava prema Bogu, već puka kazuistika koja opravdava ljudske čine kao samodostatne u odnosu na Boga. Takva vrsta teologije prestala bi biti teologijom, a pretvorila bi se u antropologiju, te bi došla do pro-

turječja jer bi se zvala teologijom, a nijekala bi Boga kao svoj izvor i vrelo nadahnuća. Takva teologija navodila bi čovjeka na krivi trag, te bi prestala biti teologijom jer bi prestala biti u službi spasenja, što bi za vjerodostojnu teologiju ipak bilo neprihvatljivo.

A teologija koja prima svoje nadahnuće u Božjem Logosu ne može ne naviještati spasenje. Jer teolog koji je u zajedništvu sa živim Bogom Logosom ne može ne osjetiti spasenjsku moć koju je primio po objavljenoj riječi i neprevarljivoj istini koja ima moć spasiti duše onih koji je primaju. Teolog koji je zahvaćen Logosom, osjeća da Bog čovjeku priopćava svoju spasenjsku moć, te da ga njome preobražava i uzdiže do nebeskih visina. Takav teolog neće pasti u iskušenje da teologiju pretvori u ljudsku misaonu aktivnost, jer bi time previdio Božje spasenjske napore, te bi objavljenu poruku ispraznio od njezine izvorne snage.

Na žalost, dio teologa i u naše je vrijeme u iskušenju da teologiju doživi kroz prizmu pelagijanizma, samo kao vlastiti intelektualni napor koji daje određeni rezultat, to jest vodi do ljudskog zaključka koji se ni u ničemu ne razlikuje od intelektualnog zaključka ljudi čija promišljanja stvarnosti ne počivaju na spoznaji koja dolazi iz vjere. Zato teologija koja bi promicala samospasenje i koja bi htjela samoj sebi biti pokriće bez Boga, ne može biti prava teologija, niti može spasiti samu sebe od poistovjećenja s neteološkim disciplinama. A teologija koja ne može spasiti samu sebe, ne može biti ni znanost koja privodi k Bogu, te time služi Božjem spasenjskom nauku. Teologija koja bi afirmirala samo ljudsku volju i imala potrebu opravdavati ljudske stavove kao zakonite i dobre, zanemarujući da najprije treba biti ukrijepljena u Bogu, izdala bi samu sebe i ispraznila se od iskonskog smisla poradi kojeg postoji.

Zato i danas teologiji treba onaj iskonski kontakt s Logosom iz kojega crpi poticaje i kojim najispravnije čita ljudsku stvarnost, pronalazi put kojim valja ići i najčovjekoljubivija rješenja koja u konačnici nisu invencija ljudskog razuma, već dar Božje dobrote i milosti. Samo teologija spašena Logosom može spašavati ljudski razum koji se u suvremenom svijetu pogubio i pošao putem opravdavanja ljudskih stavova i uvjerenja, mišljenja i teorija, strasti i navezanosti, umjesto da se zdušno otvori Bogu koji jedini nudi spasenje i koji ga jedini uzvisuje do mjere spoznanja cjelovite istine. Takva teologija kojoj je Krist pravo nadahnuće i unutarinja snaga, koja otkriva svoj smisao i sadržaje u povijesti spasenja, može spašavati i postati teologija spasenja. Na temelju svijesti o Bogu koji spašava, neće riskirati da padne pod utjecaj teološkog pelagijanizma, već će, Bogom oslobođena takve napasti, biti teologija koja oslobađa ljude za Boga i spasenje.

Ivan Bodrožić